

I Konferencja Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego

**Bioróżnorodność rezerwatu „Łęczok” – stan poznania
i perspektywy badań, Bytom 19.09.2015**

Porządek konferencji:

10.00 – Powitanie uczestników

10.10 – 11.30 I części sesji referatowej

Łęczok wczoraj łączok dziś

Adam Jurzykowski

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Katowicach, 40– 032 Katowice, ul.
Dąbrowskiego 22

e– mail: adam.jurzykowski.katowice@rdos.gov.pl

W trakcie wystąpienia zostaną przedstawione zagadnienia dotyczące historii powstania rezerwatu, zasięgu obszaru chronionego, mozaikowatości siedlisk, a także trudności w zarządzaniu i nadzorze nad obiektem. Zaprezentowane zostaną również prawne aspekty funkcjonowania rezerwatu oraz wykonane jak i obecnie realizowane na jego terenie działania z zakresu czynnej ochrony przyrody. Prezentacja zawierać będzie także najciekawsze tematy z „życia” tego rezerwatu.

Dlaczego „Łęczok”, dlaczego dziś?

Roland Dobosz^{1,2}

¹ Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Dział Przyrody, Pl. Jana III Sobieskiego 2, 41– 902 Bytom,
e– mail: dobosz@muzeum.bytom.pl

² Katedra Zoologii, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski, ul. Bankowa 9,
40– 007 Katowice

Leżący w niewielkiej odległości od Bramy Morawskiej jeden z najciekawszych rezerwatów województwa śląskiego nigdy nie doczekał się kompleksowych badań entomofauny. Dotychczasowa nasza wiedza o owadach rezerwatu pochodzi z kilku publikacji, w których informacje o gatunkach występujących na tym obszarze są nieliczne. Szczególnie istotne wydaje się podjęcie systematycznych badań w chwili gdy coraz bardziej wyrazisty jest okres ocieplenia. Migracja fauny poprzez przełęcze i obniżenia w pasmach górskich południowej Polski jest coraz intensywniejsza, a ekspansja gatunków „południowych” odnotowywana jest w wielu doniesieniach i publikacjach. Niewątpliwie Brama Morawska, podobnie jak Przełęcz Dukielska to punkty szczególnie interesujące z perspektywy badacza.

Motyle rezerwatu „Łęczczok” – stan poznania i perspektywy badań

Jacek Maroń¹, Adam Larysz²

¹ ul. Kuglera 9, 44– 207 Rybnik– Ochojec;

² Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Pl. Jana III Sobieskiego 2, 41– 902 Bytom

e– mail: ¹ jacek.maron@interia.pl; ² a.larysz@muzeum.bytom.pl

Rezerwat przyrody „Łęczczok” położony jest w dolinie Odry, niedaleko Raciborza. Utworzony w 1957 roku dla ochrony wielogatunkowego lasu łęgowego i starych, pocysterskich stawów rybnych. Zajmuje powierzchnię 408 ha i należy do największych w Polsce.

Stan poznania lepidopterofauny rezerwatu jest słaby. Nie było dotąd kompleksowych badań fauny motyli tego obszaru. Pierwsze wzmianki o motylach okolic Raciborza pochodzą z początku XIX wieku (Kelch 1829, Klopsch 1835). Kilka gatunków z tego obszaru podaje też Wocke (1874). Pierwszą informację o motylach z Łęczczoka podaje Paul Wolf, kiedy to Ostermeyer złowił w 1924 samicę sówki *Tiliacea aurago* (Wolf 1928). Współcześnie, Instytut Ochrony Przyrody w Krakowie PAN, wykonał na zlecenie Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach, waloryzację przyrodniczą rezerwatu „Łęczczok” wraz ze wskazaniem do planu ochrony, w którym wykazano tylko 37 gatunków motyli z terenu rezerwatu (Denisiuk *et al.* 1994).

Badania naukowe, które w najbliższych latach będą prowadzone w rezerwacie „Łęczczok” z pewnością pozwolą na wykazanie jeszcze wielu innych gatunków motyli na tym cennym przyrodniczo terenie.

Kózkowate (Coleoptera: Cerambycidae) rezerwatu przyrody „Łęczczok”

Lech Karpiński¹, Wojciech T. Szczepański²

^{1,2} Katedra Zoologii, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski, ul. Bankowa 9, 40– 007 Katowice

e– mail: ¹ lkarpinski@us.edu.pl; ² wszczepanski@us.edu.pl

Rodzina kózkowatych w rezerwacie przyrody Łęczczok była badana w sposób fragmentaryczny. Wyniki zostały opublikowane tylko w jednej publikacji, dotyczącej ogólnie chrząszczy saproksylicznych. Do tej pory stwierdzono z tego obszaru jedynie siedem gatunków Cerambycidae.

W niniejszej prezentacji przedstawiono wyniki badań terenowych przeprowadzonych w omawianym rezerwacie w latach 2013– 2015. Chrząszcze łowiono za pomocą następujących metod: otrząsania na parasol, wypatrywania imagines, przywabiania do sztucznego źródła światła. Analizowano również opuszczone oraz czynne żerowiska, szukano larw i poczwerek, zaś zasiedlony materiał poddano hodowli laboratoryjnej.

Stwierdzono występowanie na terenie rezerwatu 29 gatunków kózkowatych, w tym 2 oznaczono do rangi rodzaju. Do najbardziej interesujących pod względem faunistycznym należą: *Axinopalpis gracilis* (Krynicky, 1832) i *Exocentrus adpersus* Mulsant, 1846 – gatunki po raz pierwszy stwierdzone dla Górnego Śląska, a także *Pachytodes cerambycifformis* (Schrank, 1781), *Chlorophorus herbsti* (Brahm, 1790), *Mesosa nebulosa* (Fabricius, 1781) i *Oplosia cinerea* (Mulsant, 1839).

Przerwa kawowa:

11.30 – 12.00

12.00 – 13.00 II części sesji referatowej

Ptaki rezerwatu „Łęczczok”

Jacek Betleja

Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Dział Przyrody, Pl. Jana III Sobieskiego 2, 41– 902 Bytom
e– mail: j.betleja@muzeum.bytom.pl

Badania ornitologiczne w rezerwacie Łęczczok prowadzone są regularnie już od bardzo dawna. Opublikowane zostały aż 3 prace podsumowujące całą awifaunę tego rezerwatu. W sumie stwierdzono tam ponad 200 gatunków ptaków w tym 115 gniazdujących. Łęczczok jest także miejscem gdzie regularnie prowadzą obserwacje członkowie Górnośląskiego Koła Ornitologicznego, skupiając się głównie na obserwacjach na stawach. Łęczczok choć nie jest ostoją w sieci ostoi ptasich Natura 2000 jest ważnym miejscem gniazdowania hełmiatki – kaczki, która regularnie gniazduje jedynie na kilku kompleksach stawów w południowej Polsce. Po remoncie stawów: Salm Duży i Babiczok Północny powstały wyspy na których gniazdują ptaki kolonijne: śmieszka – do 1400 gniazd, rybitwa rzeczna do 50 gniazd i nowy gatunek w rezerwacie mewa czarnogłowa – w roku 2013 – 2 gniazda. Ptaki gniazdujące na wyspach są corocznie monitorowane i gniazda są liczone.

Stawy w Łęczczoku są także ważnym miejscem dla ptaków podczas migracji. Po odłowieniu stawu na błocie gromadzą się ptaki siewkowe. Późną jesienią i zimą stawy są miejscem gdzie nocują gęsi w wielotysięcznych stadach. Przez to, że Łęczczok jest rezerwatem i nie ma tam polowań na ptaki wodne koncentracje ptaków w okresie jesiennym są jedne z najwyższych w regionie.

Grzyby makroskopijne rezerwatu „Łęczczok” – stan badań

Marek Halama

Muzeum Przyrodnicze, Uniwersytet Wrocławski, ul. Sienkiewicza 21, 50– 335 Wrocław
e– mail: marhalam@biol.uni.wroc.pl

Leśno– stawowy rezerwat przyrody „Łęczczok” znajduje się w południowo– zachodniej części województwa śląskiego, na obszarze Parku Krajobrazowego „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich” i jest jednym z największych rezerwatów tego regionu. Administracyjnie rezerwat podlega Nadleśnictwu Rudy Raciborskie. Rezerwat „Łęczczok” został utworzony w celu ochrony osobliwości florystycznych i faunistycznych tego obszaru. Z uwagi na swoją wyjątkową szatę roślinną, duże zróżnicowanie dendroflory i nagromadzenie martwego drewna, a także specyficzny mikroklimat, rezerwat „Łęczczok” jest jednocześnie wyjątkowym i szczególnie ważnym miejscem dla zachowania bioróżnorodności grzybów. Dzięki dogodnemu dojazdowi i łatwości poruszania się po jego terenie, rezerwat stał się miejscem pracy naukowej biologów różnych specjalności. Na obszarze tym prowadzono m. in. badania dotyczące mikroskopijnych grzybów glebowych, śluzowców oraz grzybów makroskopijnych. Pierwsze informacje na temat grzybów makroskopijnych występujących na terenie rezerwatu „Łęczczok” podał w 1927 roku niemiecki przyrodnik G. Eisenreich. Kolejne dane na ten temat można odnaleźć w kilku pracach opublikowanych w latach 1966– 2011 przez polskich przyrodników i mikologów, tj. A. Sendeka, W. Wojewody, S. Sokoła, M. Szczepki, E. Panka i M. Halamy. Mimo, że rezerwat dotychczas nie był obiektem kompleksowych i długoterminowych badań mikologicznych, na terenie tym stwierdzono do tej pory występowanie blisko 280 gatunków macromycetes. Wśród stwierdzonych w rezerwacie Łęczczok grzybów makroskopijnych znajduje się kilka gatunków nowych dla mikrobioty Polski, 8 gatunków należących do prawnie chronionych (*Boletus radicans*, *Fistulina hepatica*, *Fomitopsis rosea*, *Ganoderma lucidum*, *Grifola frondosa*, *Hydnellum peckii*, *Pholiota heteroclita*, *Xerocomus parasiticus*), a także wiele gatunków rzadkich i zagrożonych w Polsce, objętych Czerwoną Listą. Dotychczas zebrane dane wskazują, że wśród grup troficznych macromycetes największy udział mają ksylobionty oraz grzyby mikoryzowe, co jest odzwierciedleniem specyficznego charakteru rezerwatu.

Edukacja ekologiczna w rezerwacie „Łęczczok”

Andrzej Pająk

ul. Traugutta 46, 43– 180 Orzesze, e– mail: chameleo@tlen.pl

Rezerwat Łęczczok to również niezwykle interesujący obiekt przyrodniczy, w którym prowadzone są zajęcia z zakresu edukacji ekologicznej. Rozległe stawy, na których prowadzona jest ekstensywna gospodarka rybacka sprzyjają ornitofaunie. Punkty widokowe i platformy obserwacyjne umożliwiają „bliskie spotkania” z przyrodą.

Rezerwat „Łęczczok” w obiektywie Tadeusza Bziuka

Tadeusz Bziuk, członek Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego przedstawi swoje wrażenia z „Łęczczoka” w formie fotorelacji przyrodniczej.

Postery:

Dotychczasowy stan poznania koleopterofauny (Coleoptera) rezerwatu „Łęczczok”

Wojciech T. Szczepański¹, Lech Karpiński²

^{1,2} Katedra Zoologii, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski, ul. Bankowa 9, 40– 007 Katowice

e– mail: ¹ wszczepanski@us.edu.pl; ² lkarpinski@us.edu.pl

Rezerwat przyrody „Łęczczok” leży na terenie gmin Nędza i Racibórz. Został utworzony w 1957 roku w celu zachowania obszaru leśno– stawowego, obejmującego m.in. zespoły wielogatunkowego lasu łęgowego w starorzeczu Odry. Zajmuje on powierzchnię 408,88 ha, z czego ponad połowę zajmują stawy, będące ważnym miejscem masowego gnieźdzenia się ptactwa.

Historia badań nad koleopterofauną rezerwatu jest dość uboga. Pierwsze wzmianki o chrząszczach badanego obszaru pojawiają się już w połowie XIX w., kiedy to m.in. Roger (1856) opublikował spis chrząszczy dotychczas odnalezionych na Górnym Śląsku. Jednak obszar ten nie doczekał się wielu prac badawczych szczegółowo traktujących określoną grupę owadów. Do ważniejszych prac, zasługujących na uwagę można zaliczyć tutaj badania ekologiczno– faunistyczne nad ryjkowcami (Kuśka 1982), oraz nad chrząszczami kambio– i ksylobiontycznymi (Szafraniec, Szołtys 1997).

Projekt badawczy „Łęczczok”

Roland Dobosz^{1,2}, Waldemar Żyła¹

¹ Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Dział Przyrody, Pl. Jana III Sobieskiego 2, 41– 902 Bytom, e– mail: dobosz@muzeum.bytom.pl; w.zyla@muzeum.bytom.pl

² Katedra Zoologii, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski, ul. Bankowa 9, 40– 007 Katowice

Od roku 2014 rozpoczęto działania przygotowawcze związane z projektem Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego dotyczącym kompleksowych badań na terenie rezerwatu Łęczczok. Ten niezwykle interesujący obszar nigdy nie był przebadany pod kątem entomofauny. Jedynie w nielicznych opracowaniach możemy odnaleźć fragmentaryczne dane dotyczące owadów tego rezerwatu. Ze względu na różnorodność zgłoszonych tematów badawczych do zespołu zaprosiliśmy również naukowców spoza Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego, m. in. dr Marka Halamę – mykologa z Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Wrocławskiego. W pierwszej kolejności podjęliśmy rozmowy związane z organizacją wieloletnich badań z gospodarzami rezerwatu z Nadleśnictwa Rudy Raciborskie. Latem 2015 roku wystąpiliśmy do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska z wnioskiem o zezwolenie na prowadzenie badań naukowych na terenie rezerwatu Łęczczok. W dniu 19 sierpnia 2015 roku otrzymaliśmy stosowne zezwolenie zawarte w decyzji nr WPN.6205.30.2015.MM podpisane przez Zastępcę Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Katowicach. W trakcie przygotowań wyłoniła się gruba badawcza, która zadeklarowała aktywny udział w projektowanych badaniach. Kilkunastoosobowy zespół skupia specjalistów z różnych grup systematycznych: Coleoptera, Hymenoptera, Megaloptera, Raphidioptera, Neuroptera, Lepidoptera, Odonata, Hemiptera, Mecoptera. Ze względu na specyfikę środowisk rezerwatu szczególny nacisk kładziemy na przebadanie takich grup owadów jak: kambio- i ksylofagi, saproksylofagi, mykofagi oraz owadów zasiedlających różnorodne środowiska wodne. Ponieważ rezerwat Łęczczok leży w linii Bramy Morawskiej spodziewamy się, zwłaszcza wobec wyraźnych symptomów ocieplenia klimatu, gatunków migrujących z południa Europy.

Pilotażowe badania rozpoczynamy już w bieżącym roku. Systematyczne badania rozpoczynamy od wiosny roku 2016. Zakładamy, że potrwać one minimum do 2020 roku. W trakcie realizowanego programu planujemy publikowanie najciekawszych wyników badań w czasopiśmie Śląskiego Towarzystwa Entomologicznego – *Acta entomologica silesiana*. Produktem finalnym zrealizowanych badań będzie naukowa monografia rezerwatu Łęczczok.

Grupa badawcza:

Tadeusz Bziuk	– Lepidoptera
Łukasz Depa	– Aphidoidea, Formicidae
Roland Dobosz	– Megaloptera, Raphidioptera, Neuroptera, Mecoptera
Paweł Domagała	– Lepidoptera
Czesław Greń	– Coleoptera aquatica
Janusz Grzywocz	– Coleoptera, Lepidoptera, Odonata
Marek Halama	– Macromycetes
Lech Karpiński	– Coleoptera
Roman Królik	– Coleoptera
Adam Larysz	– Lepidoptera
Jacek Maroń	– Lepidoptera
Alicja Miszta	– Odonata, Formicidae
Wojciech Szczepański	– Coleoptera

Henryk Szoltys – Coleoptera
Artur Tazakowski – Heteroptera
Marcin Walczak – Hemiptera: Fulgoromorpha, Cicadomorpha
Waldemar Żyła – Hymenoptera Aculeata, Odonata

Ok. 13.00 Podsumowanie i zamknięcie Konferencji

13.10 - Sprawy bieżące ŚTE